

1) строки виконання цивільних обов'язків тісно пов'язані зі строками здійснення цивільних прав та в багатьох випадках є їх складовою частиною;

2) строки виконання цивільних обов'язків можуть встановлюватися у договірному порядку, визначатися законодавством та рішенням суду;

3) при визначенні строків виконання цивільних обов'язків на практиці переважно застосовуються саме терміни, які є більш вдалою формою визначення часу виконання обов'язків учасниками цивільних правовідносин;

4) зазначені строки є різними за змістом та особливостями застосування і залежать від змісту правові днюшення, в межах якого вони встановлюються;

5) строки виконання цивільних обов'язків слугують регулятором та упорядником цивільних правовідносин, а також забезпечують можливість своєчасного отримання бажаного результату правомочними особами.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. *Цивільний кодекс України*: Прийнятий 16 січня 2003 року. – К.: Істина, 2003. – 368 с.
2. *Цивільне право України*: Підручник: У 2-х кн. / Д. В. Боброва, О. В. Дзера, А. С. Довгерт та ін.; За ред. О. В. Дзери, Н. С. Кузнецової. – Юрінком Інтер, 2004. – С. 76.
3. *Громадянське право*: В 2-х т. Том I: Учебник / Отв. ред. проф. Е. А. Суханов. – 2-е изд., перераб. и доп. – М.: Издательство БЕК, 1998. – С. 467.
4. *Загальна теорія цивільного права*: Підручник / О. А. Підпригора, Д. В. Боброва, О. В. Дзера та ін.; За ред. О. А. Підпригори і

Д. В. Бобрової. – К.: Вища школа., 1992. – С. 230.

5. *Толстой В. С.* Понятие надлежащего исполнения обязательств // *Правоведение*. – 1971. – № 3. – С. 69.
6. *Советское гражданское право*, Т. 1. М.: «Высшая школа», 1968. – С. 441.
7. *Боднар Т. В.* Загальні засади виконання цивільно-правових зобов'язань // *Вісник господарського судочинства*. – 2003. – № 4. – С. 170.
8. *Синайский В. И.* Русское гражданское право. – М.: Статут, 2000. – С. 332.
9. *Закон України «Про оренду державного і комунального майна»*// ВВР України. – 1995. – № 15. – Ст. 99; № 31. – Ст. 244.
10. *Господарський кодекс України*: Офіційний текст. – К.: Кондор, 2004. – 208 с.
11. *Збірник офіційних документів Вищого арбітражного суду України*. – 1995. – С. 154–155.
12. *Луць В. В.* Контракти в підприємницькій діяльності: навч. посіб. – 2-е вид., перероб. і допов./ В. В. Луць. – К.: Юрінком Інтер, 2008. – 576 с.
13. *Цивільний кодекс України*: Коментар. – Х.: ТОВ «Одісей», 2003. – С. 447.
14. *Вахоньса Т. М.* Строки (терміни) у цивільному праві: Дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.03. – К., 2005. – С. 145.
15. *Закон України «Про фінансовий лізинг»*// *Закон і бізнес*. – 1998. – 28 січня.
16. *Грибанов В. П.* Сроки в гражданском праве. – М., 1967. – С. 11.
17. *Громадянське право*. Учебник. Часть I. Издание третье, перераб. и доп. / Под ред. А. П. Сергеева, Ю. К. Толстого. – М.: ПРОСПЕКТ, 1998. – С. 295–296.
18. *Громадянське право*. Часть первая: Учебник / Под. ред. А. Г. Калпина, А. И. Масляева. – М.: Юристь, 1997. – С. 200–201.

ЮРИДИЧНА ПРИРОДА ДОГОВОРУ НА КОРИСТЬ ТРЕТЬОЇ ОСОБИ

Кузьмич О. Я.,

аспірант кафедри цивільного права та процесу юридичного інституту Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника

Аналіз існуючих наукових досліджень та чинного вітчизняного законодавства дає змогу зробити висновок, що юридична природа договору на користь третьої особи сьогодні є найменш вивченою у цивілістичній науці. Крім того, актуальність порушеної теми підкреслюється ще й тим, що роль договорів на користь третіх осіб у зв'язку із розвитком ринкових відносин дедалі більше зростає, що беззаперечно зумовлює необхідність у їх науковому дослідженні.

Питання юридичної природи договорів на користь третіх осіб в різних аспектах досліджувались в працях В. В. Луця, М. І. Брагінського, Н. С. Ковалевської, І. В. Кіселя, Ю. Ю. Захарова.

Метою цієї статті є науковий аналіз окремих питань правового регулювання договорів на користь третіх осіб, а також категорії інтересу, увага до якого зумовлена самою конструкцією досліджуваного договору.

Відповідно до ст. 511 Цивільного кодексу України (далі – ЦК) зобов'язання не створює обов'язку для третьої особи. У випадках, встановлених договором, зобов'язання може породжувати для третьої особи права щодо боржника та (або) кредитора. Слід зазначити, що таким зобов'язанням, яке може породжувати права третіх осіб щодо боржника, є зобов'язання, яке виникає

безпосередньо з договору на користь третьої особи. Так, згідно зі ст. 636 ЦК України договором на користь третьої особи є договір, в якому боржник зобов'язаний виконати свій обов'язок на користь третьої особи, яка встановлена або не встановлена у договорі. Крім зазначеної договірної конструкції треті особи можуть брати участь і в інших конструкціях зобов'язальних відносин, а саме: виконання на користь третьої особи, покладення виконання на третю особу, виконання замість боржника третьою особою (порука) тощо.

В юридичній літературі договір на користь третьої особи розуміють як такий, за яким право вимагати виконання виникає у особи, яка не брала участі в договорі ні прямо (як контрагент), ні опосередковано (через представника) [1, с. 99]. Вперше такий договір був закріплений ще в Цивільному кодексі УРСР 1922 р.

Таким чином, юридична конструкція договору на користь третьої особи полягає у тому, що за цим договором зобов'язана сторона (боржник) повинна вчинити дію не на користь другої сторони (кредитора), а на користь третьої особи, яка не бере участі в укладенні договору. На користь третьої особи можна «виговорити» право, яким ця особа може скористатись чи відмовитись від нього, але не можна без її згоди покласти на неї

цивільно-правовий обов'язок [2, с. 163].

Зокрема, М. Брагінський та В. Вітрянський, аналізуючи досліджуваний договір, зазначили, що договір на користь третьої особи є договірною конструкцією, принципово відмінною від інших договорів, для яких характерним є те, що вони завжди укладаються в інтересах самих сторін [3, с. 363].

Ю. Захаров та Ю. Фогельсон, не погоджуючись із висновком М. Брагінського та В. Вітрянського щодо інтересу сторони, яка уклала договір, стверджують, що сторона такого договору укладає його виключно у власних інтересах, а інтерес третьої особи існує в договорі тільки тому, що інтерес сторони якраз і полягає у задоволенні інтересу третьої особи [4, с. 111].

Як зазначено в юридичній літературі: «інтерес є те, до задоволення чого прагне суб'єкт, вступаючи в суспільне відношення. Засобом задоволення інтересу виступає об'єкт суспільного відношення – благо, яке здатне задовольнити потребу, що виникла» [5, с. 130 – 131]. Інтерес – це потреба, що прийняла форму свідомого спонукання і прояву в житті бажань, намірів, прагнень і знайшла відображення у тих відносинах, у які вступають особи у процесі своєї діяльності [6].

Не вдаючись до детального аналізу категорії «інтерес», можна стверджувати, що відсутність в особі тих чи інших благ зумовлює виникнення потреби, яка, проходячи крізь свідомість особи, стає її інтересом, для задоволення якого особа вступає в цивільні правовідносини. Одержання тих чи інших благ, для задоволення яких особа вступала в правовідносини, призводить до задоволення її інтересу, а, отже, до зникнення потреби як такої.

Таким чином, інтерес сторони, яка уклала договір, зумовлений усвідомленою потребою у задоволенні благ третьої особи, на користь якої укладений договір. Виникнення такої потреби у кредитора може зумовлюватися характером відносин із третьою особою (наприклад, родичі, партнери по бізнесу, благодійницька діяльність тощо). Як зазначив А. Бутовський, спонукальною причиною для вчинення договору на користь третьої особи можуть служити одні лише альтруїстичні мотиви – бажання обдарувати третю особу, виконати перед нею моральний борг, нагородити її за надану колись послугу [7, с. 10].

Про існування інтересу в сторони, яка уклала договір, свідчить той факт, що вона, уклавши договір на користь третьої особи, сама стає зобов'язаною – вчиняє дії або утримується від учинення дій на користь протилежної сторони, яка зобов'язана виконати обов'язок на користь третьої особи (як приклад, можна навести договір страхування на користь третьої особи). Більше того, якщо це реальний договір, то для його укладання контрагенту, крім досягнення домовленості, необхідно вчинити ще певну дію, наприклад, для укладання відчужувачем договору довічного утримання (догляду) на користь третьої особи відчужувачу необхідно передати майно у власність набувачеві, після чого цей договір вважається укладеним. З огляду на зазначене можна стверджувати, що стороні, яка уклала досліджуваний договір, не байдуже, чи буде виконаний боржником обов'язок на користь третьої особи, що, звичайно, свідчить про її інтерес до укладеного договору.

Необхідно відмежовувати інтерес особи, яка уклала договір, від інтересу третьої особи, на користь якої укладений договір, з огляду на те, що змістом інтересу особи, яка уклала договір, є потреба у задоволенні благ третьої особи. Виходячи із юридичної конструкції договору на користь третьої особи, у третьої особи виникає самостійне право, якому відповідає обов'язок боржника. Виконання боржником обов'язку призводить до виникнення тих чи інших благ у третьої особи. Тому третя особа, приймаючи рішення про вираження наміру скористатися наданим їй на підставі договору правом, керується власними інтересами залежно від власних потреб у задоволенні тих чи інших благ. Як зазначено в літературі з цього приводу, те, що є вигідним для третьої особи з погляду контрагентів, для неї може не представляти ніякого інтересу, і навпаки – кредитор, виговоряючи право на користь третьої особи, дуже часто робить це у своїх особистих інтересах [8, с. 10]. Тобто те, що є благом для особи, яка уклала договір, водночас не завжди є благом для третьої особи, на користь якої укладений договір. Якщо ті чи інші блага, які третя особа може одержати в результаті реалізації наданого їй на підставі договору права, не становлять для неї ніякої цінності, то вона не скористається своїм правом. Це свідчить про те, що інтерес третьої особи, на користь якої укладено договір, за своїм змістом є самостійним і не залежить від інтересу особи, яка уклала договір.

Однак, незважаючи на самостійність інтересів як особи, яка уклала договір, так і третьої особи, між ними існує зв'язок, який полягає у тому, що виконання боржником обов'язку на користь третьої особи призводить до задоволення інтересів як особи, яка уклала договір, так і третьої особи, і навпаки.

Відповідно до ст. 636 ЦК України особливість правового регулювання договорів на користь третіх осіб полягає у такому:

1. Виконання договору на користь третьої особи може вимагати як особа, яка уклала договір, так і третя особа, на користь якої передбачено виконання, якщо інше не встановлено договором або законом чи не впливає із суті договору.

2. З моменту вираження третьою особою наміру скористатися своїм правом сторони не можуть розірвати або змінити договір без згоди третьої особи, якщо інше не встановлено договором або законом.

3. Якщо третя особа відмовилася від права, наданого їй на підставі договору, сторона, яка уклала договір на користь третьої особи, може сама скористатися цим правом, якщо інше не впливає із суті договору.

Крім загальної правової норми (ст. 636) Цивільним кодексом України передбачена також можливість укладання й окремих договорів на користь третьої особи, зокрема договору банківського вкладу (ст. 1063), договору довічного утримання (догляду) (ст. 746), договору страхування (ст. 985) та деяких інших.

При визначенні поняття договору на користь третьої особи (ч. 1 ст. 636 ЦК України) законодавець, насамперед, акцентував увагу на поведінці зобов'язаної сторони договору, оскільки лише ч. 2 цієї правової норми, диспозитивний характер якої можна тлумачити не-

однозначно, вказує на виникнення права вимоги у третій особи, на користь якої укладено договір. Однак в юридичній літературі, крім досліджуваного договору, виділяють також договори про виконання третім особам. Як зазначив Л. Ландкоф: «договір з виконанням третій особі полягає у тому, що в укладенні договору також беруть участь дві сторони з тим, що боржник виконує договір третій особі, але ця особа не має права вимагати виконання від боржника» [9, с. 109]. Тобто юридична конструкція договорів про виконання третім особам, як і договорів на користь третіх осіб, також визначається через поведінку зобов'язаної сторони, однак із тією відмінністю, що за договором про виконання третій особі остання не володіє правом вимоги.

Так, у справі № 40/172 за позовом державного підприємства «Макіїввугілля» м. Макіївка до відповідача суб'єкта підприємницької діяльності ОСОБА_1 м. Макіївка про стягнення 4912 грн. 17 коп. заборгованості по оренді на підставі договору оренди № НОМЕР_1, господарський суд Донецької області відмовив у задоволенні позову. У своєму рішенні суд зазначив, згідно зі ст. 636 ЦК України договором на користь третьої особи є договір, в якому боржник зобов'язаний виконати свій обов'язок на користь третьої особи, яка встановлена або не встановлена у договорі. В договорі на користь третьої особи має бути прямо чи опосередковано зазначено на такий його характер. Таке зазначення і є підставою виникнення у третьої особи прав, передбачених ст. 636 ЦК України. Якщо ж в договорі не встановлено, що він укладається на користь третьої особи, і таке із його змісту не впливає, але в ньому визначається особа, на адресу якої має бути здійснено виконання зобов'язання, що впливає із цього договору, такий договір не може бути ідентифікований як договір на користь третьої особи. Як свідчать матеріали справи договір оренди № НОМЕР_1 не є договором на користь третьої особи. Тобто позивач не отримав право вимоги виконання цього договору на свою користь [10]. Отже, договір, на підставі якого позивач вимагав стягнення заборгованості по оренді, за своєю юридичною природою є договором про виконання третій особі, а не договором на користь третьої особи, у зв'язку із чим суд правомірно відмовив позивачу у задоволенні позову.

Аналіз ст. 636 ЦК України свідчить, що якщо, з одного боку, в ч. 1 цієї статті законодавець, визначаючи поняття договору на користь третіх осіб, зосереджує свою увагу власне на поведінці зобов'язаної сторони, то, з іншого, – в ч. 2 цієї статті він передбачає юридичний механізм забезпечення такої поведінки зобов'язаної сторони як з боку особи, яка уклала договір, так і з боку третьої особи, на користь якої укладено договір. Таким чином, можна зробити висновок, що юридична природа договору на користь третьої особи визначається як через поведінку зобов'язаної сторони, так і через юридичний механізм забезпечення такої поведінки з боку інших суб'єктів договору. Порівнюючи договори на користь третіх осіб із договорами про виконання третім особам, бачимо, що конструкція договорів на користь третіх осіб відмежовується не стільки за поведінкою зобов'язаної сторони, скільки за юридичним меха-

нізмом забезпечення такої поведінки з боку суб'єктів договору.

Відповідно до ч. 2 ст. 636 ЦК України виконання договору на користь третьої особи може вимагати як особа, яка уклала договір, так і третя особа, на користь якої передбачено виконання, якщо інше не встановлено договором або законом чи не впливає із суті договору. Зміст цієї правової норми, виходячи з її диспозитивного характеру, можна тлумачити неоднозначно, оскільки у випадках, встановлених договором чи законом, як особа, яка уклала договір, так і третя особа, на користь якої укладено договір, може й не володіти правом вимагати виконання договору з огляду на те, що вислів «якщо інше не встановлено договором або законом, чи не впливає із суті договору» стосується як права вимоги сторони за договором, так і права вимоги третьої особи.

Якщо третій особі на підставі договору не буде надано право вимагати виконання договору на свою користь, що є основною ознакою, яка виділяє договори на користь третіх осіб із-поміж інших правових конструкцій, то в такому разі договір не буде вважатися договором на користь третьої особи. У такому випадку відсутність права вимоги у третьої особи свідчить про укладення договору про виконання третій особі.

Таким чином, незважаючи на те, що ЦК України у ч. 1 ст. 636 дав визначення поняття договору на користь третьої особи, з огляду на зміст ч. 2 цієї статті воно є таким, яке не відображає його основної ознаки, а саме, виникнення самостійного права вимоги у третьої особи. З огляду на зазначене можна зробити висновок, що диспозитивний характер ч. 2 ст. 636 ЦК України деякою мірою нівелює юридичну природу досліджуваного договору.

За своїм змістом ч. 2 ст. 636 ЦК України є тотожною абз. 1 ст. 160 ЦК УРСР 1963 р., яким було передбачено, що якщо особа, яка уклала договір, обумовила виконання зобов'язання, яке виникло із договору, третій особі, то, якщо інше не передбачено в договорі і не впливає з його змісту, виконання може вимагати як особа, що уклала договір, так і третя особа, на користь якої передбачено виконання. Як бачимо, ЦК УРСР 1963 р. досліджуваній проблемі також належної уваги не приділив.

На відміну від ЦК України Цивільний кодекс Російської Федерації (далі – ЦК РФ) дещо по-іншому визначає поняття договору на користь третьої особи. Зокрема, ч. 1 ст. 430 ЦК РФ передбачає, що договором на користь третьої особи визнається договір, в якому сторони передбачили, що боржник зобов'язаний вчинити виконання не кредитуру, а встановленій або невстановленій у договорі третій особі, яка має право вимагати від боржника виконання зобов'язання на свою користь. Як бачимо, ЦК РФ у ч. 1 ст. 430 при визначенні поняття договору на користь третьої особи чітко вказав як на поведінку зобов'язаної сторони, так і на юридичний механізм забезпечення такої поведінки з боку третьої особи, на користь якої укладено договір. Проте на відміну від ЦК України ЦК РФ не містить правової норми, яка б встановлювала право сторони, яка уклала договір, вимагати виконання договору на користь третьої особи.

Крім того, як впливає із змісту ч. 2 ст. 636 ЦК України, особа, яка уклала договір, може як володіти правом вимагати виконання договору на користь третьої

особи, так і не володіти. Тобто, з одного боку, особа, яка уклала договір, може відмовитись від наданого їй ЦК України права вимагати виконання договору на користь третьої особи, аналогічно як і третя особа – від свого права, а з іншого – може бути обмежена у цьому праві законом. Крім того, володіння чи не володіння таким правом може залежати від суті самого договору, укладеного на користь третьої особи.

Якщо в односторонньому договорі буде передбачено, що вимагати виконання може тільки третя особа, на користь якої укладено договір, то необхідно зазначити, що на підставі укладеного договору виникнуть лише правовідносини між третьою особою, на користь якої укладено договір, та боржником. Як приклад можна навести договір довічного утримання (догляду), укладений відчужувачем на користь третьої особи (ч. 4 ст. 744 ЦК України). У такому випадку правове становище особи, яка уклала договір, на нашу думку, деякою мірою нагадуватиме правове становище особи при вчиненні дій в інтересах іншої особи без доручення.

Якщо сторона укладає договір на користь третьої особи, керуючись власними інтересами, а закон при цьому обмежує її у праві вимагати виконання договору, то, відповідно, законодавець тим самим позбавляє сторону договору юридичного механізму задоволення власних інтересів, задля яких вона уклала договір, оскільки сторона при укладенні цього договору керується власними інтересами, а не тільки інтересами особи, на користь якої укладається договір.

Крім того, не є логічно виправданим, коли особа укладає договір на користь третьої особи, виходячи із власного інтересу, і при цьому відмовляється від механізму задоволення власного інтересу, тобто права вимоги. Такий вчинок особи, яка уклала договір, на нашу думку, можна пояснити тільки одним – втратою інтересу у виконанні договору на користь третьої особи. У такому разі, на нашу думку, навряд чи можлива зміна або розірвання досліджуваного договору на вимогу особи, яка його уклала, у судовому порядку з підстав, передбачених ч. 2 ст. 651 та ст. 652 ЦК України, оскільки ці правові норми спрямовані на захист інтересів сторін договору. Тому на підставі зазначених правових норм можна буде змінити або розірвати договір на користь третьої особи лише за вимогою боржника, тобто сторони, яка зобов'язалася виконати обов'язок на користь третьої особи.

Відповідно до ч. 3 ст. 636 ЦК України з моменту вираження третьою особою наміру скористатися своїм правом сторони не можуть розірвати або змінити договір без згоди третьої особи, якщо інше не встановлено договором або законом. Аналізована норма носить загальний характер, а це означає, що окремі особливості зміни та розірвання договорів, укладених на користь третіх осіб, можуть бути врегульованими як сторонами при укладенні договору, так і безпосередньо законодавством щодо окремих договорів. Однак, якщо інше не передбачено договором або законом, виходячи із зазначеної правової норми, той чи інший договір, укладений на користь третьої особи, з моменту вираження наміру третьої особи скористатися наданим їй правом не може бути зміненим чи розірваним без її згоди.

Варто зазначити, що ЦК УРСР 1963 р. взагалі це питання опускав, оскільки в ст. 160 цього кодексу нічого не згадувалось про особливості зміни та розірвання такого договору. Такий стан правового регулювання, напевне, можна пояснити тим, що в той час договори на користь третіх осіб не були широко розповсюдженими на практиці, у зв'язку із чим не було потреби у їх більш детальному правовому регулюванні. Як бачимо, ч. 3 ст. 636 ЦК України є новою за своїм змістом у правовому регулюванні договорів на користь третіх осіб.

Частина 4 ст. 636 ЦК України дає змогу стороні, яка уклала договір, скористатися правом третьої особи, на користь якої укладено договір, у випадку, якщо третя особа відмовилась від нього. Зазначене право сторони договору обмежується виключно суттю договору, укладеного на користь третьої особи. Як зазначено із цього приводу в юридичній літературі, не завжди існує можливість для особи, що уклала договір на користь третьої особи, отримати передбачене ним виконання у разі відмови третьої особи від свого права за договором. Наприклад, відповідно до ч. 2 ст. 985 ЦК України страхувальник має право при укладенні договору страхування призначити фізичну або юридичну особу для одержання страхової виплати (вигодонабувача), а також змінювати її до настання страхового випадку, якщо інше не встановлено договором страхування. В силу специфіки даної ситуації, у разі, якщо третя особа відмовиться від отримання страхового відшкодування, страхувальник не зможе отримати страхову виплату. У такому випадку фактичним вигодонабувачем швидше всього стає страхова компанія, яка просто не буде виплачувати страхову виплату [11].

Слід зазначити, що ЦК УРСР 1963 р. також дозволяв особі, яка уклала договір, скористатися правом третьої особи. Так, відповідно до абз. 2 ст. 160 цього Кодексу, якщо третя особа відмовилась від права, наданого їй за договором, то особа, що уклала договір, може скористатися цим правом, коли це не суперечить змістові договору.

Професор С. Вільнянський у контексті відмови третьої особи від права, виговореного за договором на її користь, зазначав: «якщо третя особа відмовилася від цього права, сторона, яка виговорила це право, може сама скористатися ним (ст. 160 Цивільного кодексу УРСР). Однак ця норма має диспозитивний характер. У договорі може бути передбачено, що виконання може вимагати тільки третя особа, і, отже, у випадку її відмови від свого права договір втрачає силу» [12, с. 299]. Однак із висновками С. Вільнянського можна і не погодитись, виходячи із того, що ЦК УРСР 1963 р., як і ЦК України, передбачили для сторони, яка уклала договір, можливість скористатися правом третьої особи незалежно від того, чи сторона відмовилася від права вимоги, чи ні.

На підставі вищезазначеного можна зробити висновок про наявність проблем, які свідчать про недосконалість правового регулювання окремих питань конструкції договорів на користь третіх осіб, в результаті чого певною мірою нівелюється їх юридична суть.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Ковалевская Н. С. Договор в пользу третьего лица // Вестник ЛГУ. – 1984. – № 5. – С. 99–102.

2. *Науково-практичний коментар Цивільного кодексу України: У 2-х т/ За ред. О. В. Дзери (кер. авт. кол.), Н. С. Кузнєцової, В. В. Луця.* – К.: Юрінком Інтер, 2005. – Т. II. – 1088 с.

3. *Брагинский М. И., Витрянский В. В.* Договорное право. – Кн. 1: Общ. положения. – 4-е изд., изм. и доп. – М.: Статут, 2001. – 842 с.

4. *Захаров Ю., Фогельсон Ю.* Право требования кредитора в договорах в пользу третьего лица // *Хозяйство и право.* – 2001. – № 10. – С. 104–113.

5. *Васильева В. А.* Цивільно-правове регулювання діяльності з надання посередницьких послуг. Монографія. – Івано-Франківськ: ВДВ ЦІТ Прикарпатського національного університету ім. В. Стефаника, 2006. – 346 с.

6. *Грибанов В. П.* Интерес в гражданском праве // [http://download.](http://download.nehtl.ru/libr/books/Right/)

nehtl.ru/libr/books/Right/.

7. *Бутовский А. Н.* Договоры в пользу третьих лиц // *Журнал министерства юстиции.* – 1910. – № 10. – С. 1–33.

8. *Там само.*

9. *Ландкоф С. Н.* Лекції з основ цивільного права. Науково-методичний кабінет заочної економічної освіти при Київському інституті народного господарства. – Київ, 1948.

10. *Єдиний державний реєстр судових рішень* // www.reyestr.gov.ua.

11. *Диба І.* Договір на користь третіх осіб // *Юридичний вісник України.* – 2006. – № 36. – С. 8.

12. *Вільнянський С. І.* Радянське цивільне право. Ч. 1. – Харків.: Видавництво Харківського університету, 1966.

ДО ПИТАННЯ ЩОДО ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ ДОГОВОРУ КОНСАЛТИНГУ

Шаркова Г. Ю.,

викладач кафедри цивільного права та процесу Кіровоградського юридичного інституту Харківського національного університету внутрішніх справ України

У зв'язку зі вступом України до СОТ виникла проблема підвищення технологічного та підприємницького ризику, що зумовлює необхідність критичної оцінки незалежними висококваліфікованими спеціалістами діяльності суб'єктів підприємницької діяльності з метою підвищення її ефективності. Цей факт сприяє зростанню попиту на так звані консалтингові послуги в Україні [13, с. 88].

На сьогодні в Україні спостерігається зростання тенденції консультативного бізнесу (так, на 2007 рік на відміну від 2005 року створено та діють понад 230 консалтингових фірм) [4, с. 6].

Спектр консалтингових послуг в Україні є дуже широким. Загальноукраїнський класифікатор видів економічної діяльності, продукції та послуг містить декілька різновидів послуг, які можна кваліфікувати як консультативні (консалтингові) послуги: з фінансових консультацій; з консультацій у сфері страхування та пенсійного забезпечення; з програмного забезпечення; з інформаційних послуг та обробки даних; з питань підприємницької діяльності та управління; з вибору місця вивчення суспільної думки та організації збору інформації; з питань шлюбу та сім'ї; з питань використання та споживання товару; з зовнішньоторгових операцій; з підготовки інвестиційних проектів.

Зазначений перелік консультативних послуг не є вичерпним, оскільки в будь-якій предметній галузі знань консультації є необхідними, а послуги, наприклад в галузі оптимізації оподаткування, або правові послуги передбачають обов'язкове проведення консультацій. Так, до послуг, які надаються разом з проведенням у суб'єкта підприємницької діяльності обов'язкової аудиторської перевірки, відносяться консалтингові послуги з питань фінансового, податкового, банківського або іншого законодавства, менеджменту, маркетингу, оптимізації оподаткування, реєстрації, реорганізації та ліквідації юридичної особи.

Так, у ст. 41 Закону України «Про землеустрій» від 22.05.2003 року № 858-IV вказується термін «консалтингові послуги», але визначення його – відсутнє, лише зазначається, що консалтингові послуги з питань землеустрою передбачають:

- а) консультування власників землі та землекористувачів щодо раціонального використання та охорони земель;
- б) надання інформації про результати досліджень щодо використання та охорони земель, запровадження і здійснення природоохоронних заходів тощо;
- в) надання інформаційних послуг з питань земельного законодавства, здійснення цивільно-правових угод, оцінки земель, оподаткування, оренди та інших послуг щодо земельних ділянок;
- г) надання сільськогосподарським товаровиробникам і громадянам практичної допомоги щодо складання бізнес-планів.

Отже, поняття консалтингу та консалтингових послуг у законодавстві України залишається невизначеним, а це, в свою чергу, негативно впливає на порядок та умови надання консалтингових послуг.

У зв'язку з тим, що в Україні консалтингові послуги існують відносно недавно, вони є недостатньо досліджені у галузі цивільного права. Слід зазначити, що консалтингові послуги досліджувалися в рамках економіки, фінансів, управління. Серед вчених-фахівців Російської Федерації окремим питанням консалтингу приділяли увагу вчені-економісти С. Хайніш та О. Посадський.

На жаль, на сьогодні в Україні правових досліджень проблем консалтингу, визначення його поняття, юридичної природи та цивільно-правового регулювання майже не існує, лише поодинокі публікації у рамках наукових статей та тез виступів, зокрема О. Сукманової, тому наукове дослідження цього питання набуває особливої актуальності.

Як зазначалося, консультативні послуги займають на сучасному етапі одну із провідних позицій серед існуючих послуг, а тому потребують не тільки наукового визначення предмета, характеру, особливостей цих послуг, а й законодавчого закріплення відносин, які виникають у цій сфері.

Отже, *метою цієї наукової статті* виступає формулювання авторського поняття договору консалтингу на підставі аналізу чинного законодавства та вітчизняної й зарубіжної доктрини.

Визначення поняття «послуга» в Цивільному кодексі України (далі – ЦК України) відсутнє, воно лише